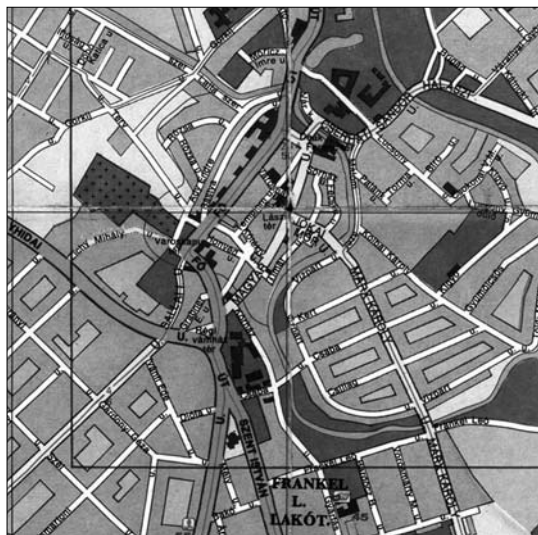

STÍLUS – ÉRTÉK

Mindannyiunk számára jól ismert Kazinczy Ferenc mondása: „Szólj, s megmondom ki vagy.” Míg beszédünk anyanyelvi műveltségünket tükrözi, addig térképeink vizuális kultúránkról árulkodnak.

Napjainkban örömmel tapasztalhatjuk, hogy a térképkészítés anyagi és technikai forradalmát követően a színvonalas műveket felsorakoztató cégek száma egyre gyarapszik a magyar piacon. Ahogyan régen a középkori térképkészítés, az atlaszkartográfia virágkorában is jellemző volt, ma ismét elmondható, hogy az egyes cégek kialakítják saját arculatukat, divatos kifejezéssel élve „design”-jukat.

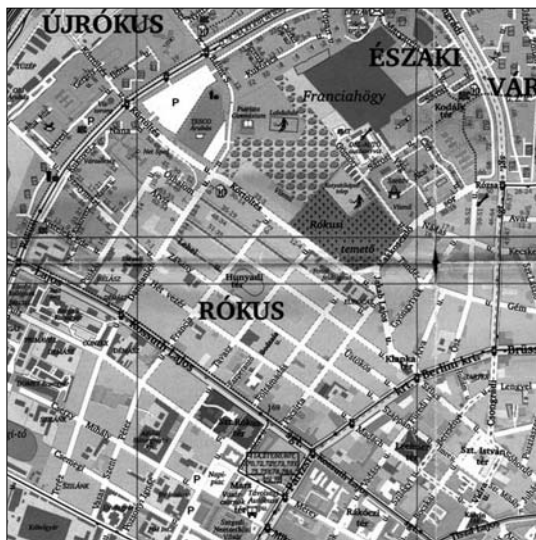
Rátéekintve a szakértő egy régi térképre, nagy valószínűséggel az első pillanatban meg tudja állapítani, hogy mikor, ki és mely térképezőműhelyben készítette

A DIMAP Mosonmagyaróvár térképének részlete

azt. A stílusjegyeket nagymértékben meghatározták a rajzi-technikai eljárások, a megírásoknál alkalmazott betűtípusok, de jellegzetes különbségek adódtak a települések, a domborzat különböző módon történő ábrázolásában is. Ennek következtében minden régi térkép magán visel olyan stílusjegyeket, amelyek összetéveszthetetlenül, egyedülállóvá teszik.

Ma is elmondható, hogy a térkép első ránézésre sokat sejtet annak származásáról. Aki pl. sok várostérképpel találkozott, előbb-utóbb nagy biztonsággal meg tudja állapítani, hol készültek azok, anélkül, hogy a kolofont (a kiadásra vonatkozó fontosabb információk) elolvassná. Ez annak a következménye, hogy a térképezésnek – a szigorúan meghatározott szabályok betartása mellett – számos lehetősége kí-

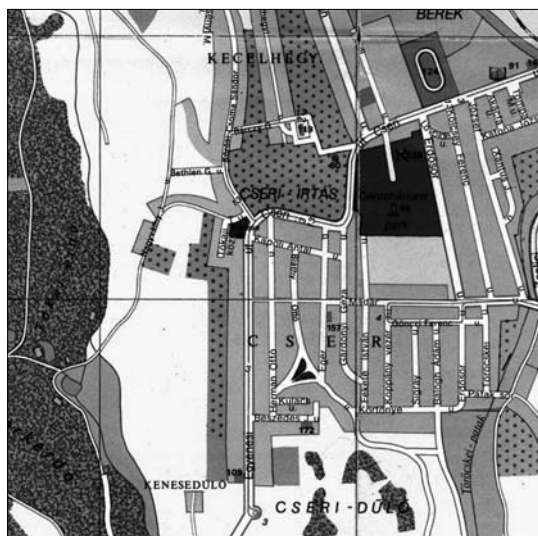
A Firbas Térképstúdió Szeged térképének részlete

nálkodik egyéni, csak rá jellemző stílus kialakítására. Az egyik, talán legerőteljesebb ilyen eszköz a szín. A szín, mint tudjuk, önmagában is képes érzelmeket, érzéseket kelteni. Rengeteg tanulmány foglalkozott már ezzel a kérdéskörrel, kifejezetten a térképkészítés témakörét is érintve. Bizonyára minden térképező fejében ott vannak az ezzel kapcsolatosan felismert törvényszerűségek és szabályok. Noha számos objektum (pl.: vizek) színe nagyjából meghatározott konvenciók függvénye, az árnyalat, az intenzitás kiválasztásában még itt is további lehetősége van a térképtervezőnek.

Ha kézbe vesszünk, és megtekintünk egy térképet, a vizuális megjelenítés már akkor hatással van ránk, mielőtt még tartalmi szempontból alaposan áttanulmányoznánk azt. A színek, a színfoltok megfelelő elrendeződése, skálája nagymértékben befolyásolja a kialakult képet, érzetet. A térképhasználat során azonban más tényezők is tovább javíthatják, vagy ronthatják a térkép egészéről kialakult képet, a térkép használhatóságát. A színek kívül ugyancsak nagyon fontosak a megírások (két tekintetben is: egyrészt a betűtípusok használatában, másrészt a nevek elhelyezésében), illetve a speciális egyedi jelek, amelyek különlegessé, azonnal felismerhetővé tehetik a térképet. Az egyedi stílus kialakítása mellett ezeknek az elemeknek fontos szerepe van az olvashatóság, a könnyű használhatóság szempontjából is.

Vizsgálódásunk körét két okból a várostérképekre korlátoztuk. Az egyik ok az, hogy ebből a fajta térképből jelenik meg a legtöbb, a másik pedig, hogy ezt a térképfajtát forgatják legtöbbször a kezükben. Nézzük meg sorban, melyek azok a jellemzők, amelyek egyédivé teszik ezeket a térképeket!

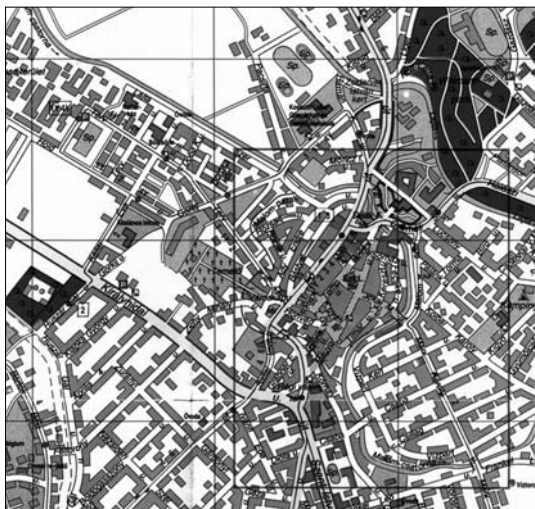
Mint már említettük, a legmeghatározóbbak a nagy színfoltok: a beépítettség, ill. a növényzet színezése. Talán többen emlékeznek még a Kartográfiai Vállalat által kiadott, több mint húsz évvel ezelőtti várostérképekre, amelyeken az élénk narancssárga beépítésszín dominált. Később, ahogy megjelent a nagyvállalat mellett több kisebb térképkészítő cég, a paletta is jóval változatosabb lett.

A Cartographia Kft. Kaposvár térképének részlete

Ha csak a beépítettség ábrázolását figyeljük meg, már akkor is nagyon sokféle megoldással találkozhatunk. A Cartographia Kft. jelenlegi várostérképein a lakóterület rózsaszínes árnyalatú. A szórványosan beépített területek (pl. városzéli hobbikertek) egyedi házaikat is ez a szín jelöli. A Dimap térképeit a kékes halványzürke, a Topográfét* a közép barna beépítésszín jellemzi. A Nyír-Karta* és a Térképház Kft. várostérképeit a háztömbök elkülönített ábrázolása teszi összevethetetlenné. Az előbbieket a halvány rózsaszín, az utóbbiakat az enyhén bíborba hajló barnás beépítésszín jellemzi. Ebből a szempontból a legváltozatosabb képet a Firkás Térkép Stúdió által kiadott térképek mutatják. Itt a narancssárga három árnyalata az épületek eltérő magasságára utal. Emellett halványzürke szín jelzi az ipari területeket, ennek egy sötétebb árnyalata pedig a gazdasági épületeket különíti el. Az ipari terület megkülönböztetésével más térképeken is találkozhatunk. Ezeket Nyír-Karta és a Topográf szintén világosszürke színnel ábrázolja.

A kiemelt épületeket minden térképen a vörös vagy a bíbor valamelyik erőteljesebb tónusa jellemzi. Ennek praktikus oka van: ezek a markáns színek minden környezetben jól érvényesülnek, figyelemfelkeltők. A

A Magyar Térképház Kft. Mosonmagyaróvár térképének részlete

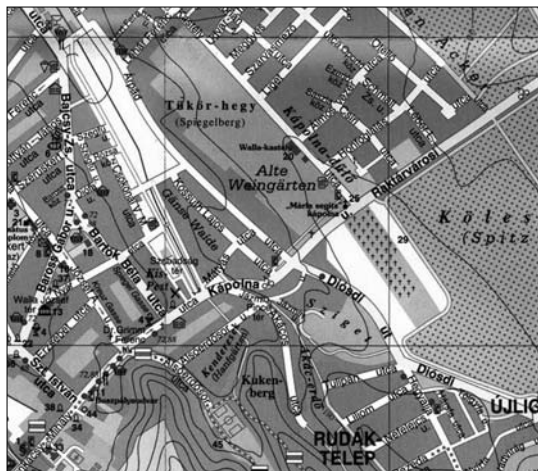
Cartographia Kft. ezen felül élénk sárga színnel különíti el a műemlék épületeket.

A növényzetet hagyományosan a zöld árnyalataival jelölik. A lehetőségeket tovább bővíti, ha ezeket felületi jelekkel kombinálják. Mivel a számítógépes térképkészítés megkönnyíti ennek használatát, így ezzel a módszerrel több cég is él. A Cartographia Kft. pl. a kertet a szőlőtől ily módon különíti el. Eltérő árnyalat jellemzi a parkot, megint más a rétet, az erdőt. Régebbi kiadású térképeiken ez utóbbi foltos textúrát kapott. Alapvetően a visszafogott árnyalatok dominálnak. Színhatásban hasonlóak a Nyír-Karta térképei. A szőlőt szintén felületi jellel különböztetik meg, jellegzetes még a vízi növényzet ilyen módszerrel történő ábrázolása. A Firkás-féle térképeken a legszembetűnőbb a bokros területet megjelenítő apró felületi jel halványzöld alapon. A beépítéshez hasonlóan a növényzet ábrázolását is sokféle árnyalat használatával oldották meg. A Térképház Kft. mindössze két zöldet különböztet meg: egy halványabbat, ami parkot jelöl és egy igen intenzív zöldet – felületi jellel kombinálva –, amely az erdőfoltokat mutatja. Ez utóbbi markáns szín az egyik fő ismertetőjele ezeknek a térképeknek. A Topográf és a Dimap elsősorban eltérő színek használatával különíti el a növényzetfoltokat. A Topográf csupán a gyümölcsös ábrázolására használ felületi jelet, egyes térképek jellegzetessége még, hogy a kertet a beépítésnél használt szín halványabb árnyalatával különböztetik meg.

Egy térkép kézhezvételekor az első benyomás döntő fontosságú, s ezt alapvetően a nagy színfoltok és ezek összhangja határozza meg. Ezért lényeges feladat az egymáshoz jól illeszkedő árnyalatok alkalmazása. Szinte mindegyik várostérkép halványsárga

alapszint kap, mivel ennek látványa kellemesebb a szemnek, mint a nagy üres fehér foltok.

Első ránézésre talán nem annyira feltűnő, mégis sokat elárul egy térképről annak névrajza. Vannak olyan betűtípus-választási szokások, amelyek sok térképen megfigyelhetők. Ennek oka egyrészt a hagyományok követése, másrészt a praktikus szempontok figyelembevétele. A táj- és vízneveket általában antikva (Times-jellegű) betűtípussal írják, az utóbbiakat döntve. Nagy mennyiségben használt ún. tömegnevek – jelen esetben az utcanevek – groteszk (Helvetica-jellegű) betűkkel íródnak. Ezek sokszor kis méretű (5 pontos) feliratok, amelyek cizellált, változó vonalvastagságú antikva betűkkel nehezen volnának olvashatók. Az ettől eltérő betűválasztás, ill. egy nagyon egyedi betűtípus használata föltűnő. A Firtás-féle térképeken

A Topograf Törökbálint térképének részlete

egyetlen antikva betűtípus található. A kétféle betűvastagság alkalmazása, az álló, ill. döntött, valamint a verzális és kurrens megírások lehetővé teszik az eltérő típusú földrajzi nevek elkülönítését. Érdekes az antikva betűtípus tömeges használata utcanevek megírásakor. A Térképház Kft. város térképeit szintén egy betűtípus jellemzi, azonban itt ez egy groteszk (talán Helvetica) betűfajta. Az utcanevek is döntöttek, hasonlóan a víznevekhez (ez utóbbiak szintén feketék). A tájnevek mérete kicsi, nem található közöttük szórt megírású, emiatt a külterületi részek kicsit üresnek tűnnek.

A legnagyobb változatosság a jelek használatában mutatkozik. Ez érthető, hiszen ezen a téren valóban kevés a megkötés; itt érvényesülhet leginkább az alkotói fantázia. Pár ésszerű szempontot azonban ekkor is figyelembe kell venni. A túlzottan kicsi, cizellált, aprólékos jel nehezebben jegyezhető meg, változatos térképi háttér előtt nem érvényesül igazán, és nyom-

datechnikai szempontból is gondot okozhat a megjelenítése. Ezért érdemesebb letisztult, egyszerű formákban gondolkodni.

A vizsgált cégek által használt pontjelek igen sokszínűek. A Dimap piktogramjai a legegységesebb megjelenésűek. A sárga, lekerekített sarkú téglalapokba foglalt aprólékosan kidolgozott piros jelek egyediek. Már pusztán ezek alapján egyértelműen azonosíthatók térképeik. A Térképház Kft. igen kevés jelet használ. A nevezetességeket, a fontosabb intézményeket csak kiemelt épületként tünteti föl, mellélírva azok pontos nevét. Megjegyzendő még, hogy térképeik nem tartalmaznak jelmagyarazatot. A telefonfülke, a parkoló, a benzinkút és a templom képszerű piktogramjai viszont elég egyértelműek ahhoz, hogy ne szoruljanak magyarázatra. A Cartographia Kft. és a Topográf előnyben részesíti a viszonylag egyszerű rajzolatú, átlátszó, fekete jeleket. Ezek azért is praktikusak, mert jól kiemelkednek a környezetükből, és az apróbb nyomdai elcsúszásra sem érzékenyek. A Topográf újabb térképein a régi formájú, de már színes jelekkel találkozhatunk. A Firtás Térkép Stúdió nagyon sokféle piktogramot különít el, amelyek általában piros, ill. kék színűek. Nagy számuk kicsit megnehezíti térképeik használatát. Megjelenésükben, színükben és méretükben a Nyír-Karta által készített jelek a legváltozatosabbak. Találhatunk közöttük letisztult, egyszerű vonalvezetésű és aprólékosan kidolgozott, átlátszó fekete, színes, sőt, még több színű piktogramokkal is.

A fentiekben vizsgált három fő szempont (színfoltok, névrajz, jelek) mellett még más irányból megközelítve is folytathatnánk az elemzést. Nem esett szó például a térképek borítóiról, amelyek ugyan nem tartoznak a térképészeti szerves részéhez, viszont szintén fontosak, hiszen ezek révén alakul ki első benyomásunk, és sokat elárulnak a térkép előállítójáról. Az itt bemutatott néhány cég mellett számos térképkészítő stúdió jelent meg város térképeket, amelyekkel csak helyhiány és forráshiány miatt nem tudunk foglalkozni.

Cikkünknek nem volt célja a minősítés, csupán a különbségek tárgyilagos bemutatása. A felhasználóra marad a döntés, hogy a bőséges kínálatból az igényeinek és ízlésének leginkább megfelelő térképet kiválassza.

*Megjegyzés: A Nyír-Karta és a Topográf 2001-ben egyesült. Cikkünk még az általuk külön-külön kiadott térképekkel foglalkozik.

Pödör Andrea–Kovács Vera